

לו"ז מושב "משחק, שיח ופרויקטים מיוחדים"

משחק, שיח ופרויקטים מיוחדים אולם אורן 2	
יום ללא חבר הוא צנצנת בלי טיפת דבש / פו הדוב	
תרגול נשימת ברהמרי, תיאוריית הפוליואגוס ויוגה לילדים עם צרכים מיוחדים טל קמחי	15:30-15:45
משחק לשם משחק - הטמעת משחק בקרב ילדים עם מוגבלויות: הכרות עם פעילותיו של LUDI דיינה קפל, ד"ר אלינור שניידר, נעה ניצן, ורדית קינדלר	15:45-16:00
פרויקט יד ביד - חונכות בין בעלי מוגבלויות שירלי פנסו	16:00-16:15
מוסיפים שפה: שיח פאלייטיבי בילדים עם מחלות נוירולוגיות מורכבות ד"ר אורית הדר	16:15-16:30
פיתוח יכולת רפלקטיבית בקרב הורים ומטפלות באמצעות טיפול קבוצתי יונה זוהר רוט, ד"ר נעמה עצבה-פוריה, גלי אביעם גרייבר	16:30-16:45
רוצה הביתה שירה בהריר, חיה ויזל	16:45-17:00

תרגול נשימת ברהמרי, תיאוריית הפוליואגוס ויוגה לילדים עם צרכים מיוחדים
**BHRAMARI PRANAYAMA, THE POLYVAGAL THEORY AND YOGA FOR
SPECIAL CHILDREN**

טל קמחי Tal Kamhi 0523254410 kamhital@gmail.com

הקדמה

תרגול יוגה עם ילדים בעלי צרכים מיוחדים מפתח מודעות גוף, מחזק את מערכת השלד והשרירים, מלמד להשקיט את זרם המחשבה ותומך בתהליכים של ויסות רגשי. כאשר מוסיפים מבט על תרגול יוגה מתוך העולם המדעי, תיאוריית הפוליואגוס (Porges, 2011) מתווספות השפעות נוספות של היוגה על מערכת העצבים הפריפריאלית ועצב הואגוס.

רקע

תיאוריית הפוליואגוס, מתארת את פעולתו של מנגנון עצב הואגוס, ומחברת את פעילותו לתקשורת ומעורבות חברתית. התיאוריה דנה בדינמיקה בין הצורך של הגוף לגדול ולהתפתח בזמן homeostasis מול תגובת הגוף לסביבה והצורך האנושי להיות במעורבות חברתית. לרוב מתייחסים לעצב הואגוס כאחראי על תגובת הגוף לסכנה תופעת הילחם או ברח (fight or flight). הסכנה עצמה יכולה להיות אמיתית, לדוגמה אריה בסביבה, או פרשנות לקויה של הקלט החושי מהסביבה. דר. פורג'ס מרחיב את התפקידים של עצב הואגוס והקשר שלהם לשרירי הפנים, מיתרי הקול, קנה הנשימה מערכת השמע, הלב ומערכת העיכול.

בתרגיל נשימת הדבורה, אנו מכנסים את החושים, אנו מניחים את האצבעות על האוזניים, עיניים, פה, ונושפים החוצה בצליל של זמזום. אם נתבונן לעומק התרגיל אנו יוצרים חיבור בין שרירי הפנים לנשימה, באותה הדרך שעצב הואגוס פרוס בגוף. תרגיל הזה יוצר שקט אצל רוב המתרגלים. ההבנה כיצד תרגול יוגי יכול להשפיע על עצב הואגוס בעזרת הנשימה, ותרגול של החלק העליון של עצב הואגוס, הוא דוגמה אחת כיצד תרגול יוגה עם ילדים בעלי צרכים מיוחדים יכול להיות חלק מתהליך שיקומי ולא רק כמטרה לשלומות (wellbeing) של הילדים. הסדנה תציג את החיבורים בין התיאוריה לשטח. הסדנה מתקיימת בישיבה על כיסאות.

Stephen W. Porges The Polyvagal Theory: Neurophysiological Foundations of Emotions, Attachment, Communication, Self-Regulation.. W.W. Norton & Company: New York, NY, 2011

משחק לשם משחק - הטמעת משחק בקרב ילדים עם מוגבלויות : הכרות עם פעילותיו של

LUDI

PLAY FOR THE SAKE OF PLAY – FACILITATION OF PLAY IN CHILDREN WITH DISABILITIES: INTRODUCING THE LUDI NETWORK AND ITS ACTIONS

¹נעה ניצן-Noa Nitzan, B.O.T, M.A

²דיינה קפל-Dana Cappel, BSc OT

³ורדית קינדלר-Vardit Kindler, OTR, MEd

⁴אלינור שניידר Eleanor Schneider, Ph.D, (C)OT

^{2 1} בית איזי שפירא, איזי שפירא, רעננה

³הגן השיקומי ע"ש דבורה אגמון, זאב חקלאי 21, ירושלים,

אומר – מרכז לתקשורת תומכת וטכנולוגיה שיקומית, עזר מציון, בני ברק

⁴החוג לריפוי בעיסוק, הפקולטה למדעי הרווחה והבריאות, אוניברסיטת חיפה, הר הכרמל, חיפה

הקדמה

משחק הינו מגוון של פעילויות הנובעות מבחירה ומוטיבציה פנימית ושלרוב קשורות בפנאי והנאה. משחק בקרב ילדים עם מוגבלויות אינו עיסוק קל או מובן מאליו ויש מחסור במשחקים ופעילויות פנאי מתאימים ומותאמים עבור ילדים אלו. לעתים העניין המרכזי של הורים, מורים או אנשי מקצוע הוא לאו דווקא בקידום המשחק אלא בקידום ובטיפול של תחומי תפקוד אחרים. בשנת 2014 הוקמה קבוצת עבודה אירופאית, ה LUDI, שכללה ארבע נציגות מישראל, עם מטרה מרכזית להתמקד במחקר ובהתערבות בנושא המשחק בקרב ילדים עם מוגבלויות.

הגדרת המטרה

לדווח על הפעילות העשירה של LUDI אשר פעלה במגוון תחומים במשך ארבע שנים וכללה 32 מדינות וביניהן ישראל. LUDI נתמכה על ידי מסגרת מדעית טכנולוגית אירופאית בין מדינית – (Cooperation in Science and Technology) COST.

תוצאות

הוקמו ארבע קבוצות עבודה שחקרו וכתבו על: 1. תיאור המשחק לשם משחק; 2. שיטות להערכה ואבחון של משחק; 3. זיהוי צעצועים, משחקים וטכנולוגיות לקידום המשחק; 4. ניתוח סביבות שונות והשפעתן על משחק ושיטות, כלים ומסגרות לפיתוח משחק של ילדים עם מוגבלויות. התוצרים של קבוצות העבודה הוצגו בששה כנסים בינלאומיים. כמו כן, עד כה, יצאו לאור ארבע ספרים. התקיימו שתי סדנאות – training schools, שנועדו להפיץ את הנושא של המשחק בקרב ילדים עם מוגבלויות ולהכשיר אנשי מקצוע למטרה זאת.

מסקנות

בהרצאה זו תינתן סקירה על המפעל של LUDI להנגשת התחום של "משחק לשם משחק" בקרב ילדים עם מוגבלויות, ועל המקום של הנציגות הישראלית במפעל החשוב הזה. יימסר מידע היכן לאתר את התוצרים שפותחו ב LUDI. תודגש החשיבות והתרומה של שיתוף פעולה וסיעור מוחות בין הורים, אנשי אקדמיה ומומחים מהשטח.

HAND IN HAND – MENTORING AMONG PEOPLE WITH DISABILITIES

הקדמה Introduction

ילדים עם מוגבלות מוקפים באנשי טיפול וסיוע רבים מגיל צעיר ולאורך מרבית שעות היום והחוויה הכללית שלהם נובעת מהיותם זקוקים לעזרה ובעת הצורך מקבלים אותה. בבי"ס מש"י הוקם פרויקט ייחודי במסגרת טיפול קבוצתי בריפוי בעיסוק, אשר פותח ע"י מרפאה בעיסוק מתוך צורך שאותר עבור תלמידות בביה"ס לחנוך ולסייע לילדים צעירים מהם, ולחוות באופן מתוכנן ומבוקר פרקטיקה של נתינה וחניכה. כחלק מן הפרויקט, נבחרו 8 תלמידות בכיתה ז' (גילאי 12-13) שביקשו לחנוך את ילדי גן החובה בגן מש"י. לכל תלמידה-חונכת הוצמד חניך. כל החונכות והחניכים הנם בעלי מוגבלויות שונות כגון: שיתוק מוחין, מוגבלות שכלית התפתחותית ולקויות שפה. החונכות התבצעה אחת לחודש, וכללה הכנה מראש עם הבנות החונכות, מפגש משותף בגן עם החניכים הצעירים, ושיחת סיכום עם החונכות לאחר כל מפגש.

מטרה Aim: מטרת הפרויקט הייתה השתתפות בפעילות חניכה מאתגרת, משמעותית, שונה מהיומיום בבית ספר, מותאמת לגיל התלמידות, הכרוכה בתכנון ובהתמודדות עם חניכת תלמידים צעירים. ראינו חשיבות להתנסות בנתינה ובחניכה לתלמידות הזקוקות לסיוע מתמיד. כמו כן, שמנו למטרה את פיתוח היחסים הבין אישיים כמתמשכים בין בנות בוגרות עם מוגבלויות לילדים עם מוגבלויות הצעירים מהן, כדי לאפשר לילדים הצעירים מודל עתידי לחיקוי, וכן שיתוף בחוויות והעצמה של כלל השותפים בקבוצה (בוגרים וצעירים).

תיאור הפרויקט: החונכות הבוגרות היו מעורבות בתהליך תכנון הקבוצה. הן העלו רעיונות לפעילויות השונות, והתאימו אותן ליכולות של הילדים בגן. הפעילות כללה שני חלקים: הפעלה כללית לכל ילדי הגן, ופעילות פרטנית שכל חונכת העבירה לחניך שלה. לאחר שובן של הבנות חזרה לכיתתן, שוחחו הבנות עם המורה ועם המרפאה בעיסוק ושיתפו בחוויות שעברו. במקביל, נערכה שיחה בגן עם החניכים שעברו את הפעילות. לאורך התהליך הבנות הבוגרות תארו את המפגשים כמשמעותיים עבורן, העלו קשיים, תסכולים ורעיונות לשינוי ושיפור. בעיקר הן שמחו לראות את ילדי הגן מתרגשים לקראתן מידי חודש ונהנו משיתוף הפעולה לו זכו. נוצר קשר מיוחד מאד בין החונכות לחניכים.

בהרצאה יוצג רציונל הפרויקט ויישומו. בנוסף, יוצגו קטעי וידאו מרגשים מהמפגשים, שיחות עם הבנות ומסקנותיהן מהפרויקט, וכן התייחסות ההורים והצוות המטפל.

מגישה ומרצה: שירלי פנסו – Shirley Penso, מרפאה בעיסוק, נייד: 052-6700423,

מייל: pensoshirley@gmail.com

פרטי המוסד: ביה"ס מש"י (מרכז שיקום ילדים) בניין יד שרה, רחוב הרצל ירושלים.

מוסיפים שפה: שיח פאלייטיבי בילדים עם מחלות נוירולוגיות מורכבות

Learning a new language: Serious Illness Conversation in children with Severe Neurologic Impairment

ד"ר אורית הדר, המכון להתפתחות הילד מינהלת שומרון, שירותי בריאות כללית

Orit Hadar MD Child Neurology and Development Specialist,

"Clalit" HMO, Sharon-Shomron district

פרטי קשר: אורית הדר, 054-5397575. Mail: hadar.orit@gmail.com

מבוא: ילדים עם מחלות נוירולוגיות מורכבות הם ילדים "שבריריים", משמע: תפקוד האיברים והמערכות החיוניות הוא נמוך מהמצופה והחמרות בריאותיות שכיחות עלולות לדרדר משמעותית את תפקוד האיברים עד למוות לפני הגיעם לגיל בגרות.

ההורים והצוות המטפל בילד עדים למהלך השלילי של המחלה הכולל כאבים, עליה בטונוס השרירים, פגיעה הדרגתית בתפקוד מערכת הנשימה, המעי, השלד והשרירים, הכליות ולעיתים גם הלב. הידרדרות זו מתרחשת גם לנוכח מירב המאמצים לשמר ולשקם את בריאותו של הילד.

השיח הפאלייטיבי מטרתו להחזיר למשפחה ולילד יכולות שליטה במהלך המחלה ולשפר את איכות חייו של הילד והמטפלים בו. המטפל הפלייטיבי מכוון את השיחה לחשיבה והתמקדות במטרות הטיפוליות ובקשיים שחווה כל משפחה, מטרות שאינן בהכרח זהות לאלו של הצוות הרפואי ושונות ממשפחה אחת למינה. השיח הפאלייטיבי מאפשר לתכנן את הטיפול השוטף ואת דרכי התגובה במצבי דחק או משבר רפואיים מבעוד מועד, תוך החזרת תחושת השליטה בטיפול ובתמיכה היומיומיים של ההורים בילדם.

מטרות: העלאת המודעות לכלים המיושמים בצפון אמריקה לניהול שיח פלייטיבי עם משפחות לילדים עם מחלות נוירולוגיות מורכבות.

שיטות: בהרצאתי אציג פורמט לשיח עם משפחות המבוסס על Serious Illness Conversation Guide

כפי שמבוצע בהוספיס לילדים Canucks Place, אשר מסונף לבית החולים לילדים Children's and Women Hospital, British Columbia.

לסיכום: השיח הפאלייטיבי נועד לקדם תקשורת והתערבות טיפולית המכוונת לשיפור איכות החיים של הילד ומטפלו, לחיות כל יום כאילו הוא היום האחרון לחיים.

פיתוח יכולת רפלקטיבית בקרב הורים ומטפלות באמצעות טיפול קבוצתי

Enhancing childcare reflective functioning through parenting and metaplot group intervention

ד"ר נעמה עצבה- פוריה Naama Atzaba-Poria

ראש המגמה לפסיכולוגיה התפתחותית, חברת סגל ומרצה בכירה במחלקה לפסיכולוגיה באוניברסיטת בן-גוריון. פסיכולוגית התפתחותית מומחית. עובדת ביחידה הפסיכיאטרית לגיל הרך בסורוקה. פיתחה את התוכנית לרפלקטיביות טיפולית בישראל הן להורים ולצוותים חינוכיים.

אוני' בן גוריון- באר שבע

טל: 0549466309 nap@bgu.ac.il

גלי אביעם גרייבר Gali Aviam-Graiver

פסיכולוגית התפתחותית מומחית, MA

מרכז לגיל הרך פרדס חנה כרכור

טל: 0544588121 galiaviam@gmail.com

יונה זוהר-רוט Yona Zohar-Rot

מרפאה בעיסוק BOT, MA התפתחות הילד

רכזת צוות מקצועי, מרכז לגיל הרך פרדס חנה כרכור

טל: 0546601299 gilboayona@gmail.com

הקדמה

רפלקטיביות מוגדרת כהליך פסיכולוגי המצוי בבסיס היכולת להבין התנהגות של העצמי והאחר כמונעת מתוך מצבים מנטאליים. מחקרים מראים כי התבוננות זו הינה כלי יעיל לחיזוק הקשר בין המבוגר והילד ומקדמת את תפקודם של ילדים בתחום הקוגניטיבי, החברתי והרגשי.

בהרצאה זו נתאר דוגמא לשיתוף פעולה בין המרכז לגיל הרך בפרדס-חנה ואוניברסיטת בן גוריון בהעברת קבוצות רפלקטיביות להורים ולמטפלות בגיל הרך.

חומרים ושיטות

הסדנא לפיתוח רפלקטיביות מתמקדת ביכולת להתבונן על מצבים פנימיים של הילד/ה וההורה/המטפלת. הסדנא מבוססת על תוכנית מארה"ב, הותאמה לארץ ונחקרה ע"י ד"ר נעמה עצבה-פוריה, אוניברסיטת בן גוריון.

המרכז לגיל הרך מפעיל תכניות התערבות מוקדמות בקהילה, הפניה לד"ר עצבה-פוריה נעשתה לקידום התערבויות מבוססות מחקר.

תיאור התוכנית

הסדנא מאפשרת מרחב חשיבתי, בתוכו יכולים המשתתפים לעצור, להתבונן ולחשוב על המניעים בבסיס ההתנהגות. הסדנא מתנהלת בקבוצות קטנות, כ-14 מפגשים. בכל שבוע מתמקדים בנושא התפתחותי מרכזי ודרכו מתרגלים חשיבה ושיח רפלקטיבי.

התוכנית נערכה במרכז לגיל הרך. השתתפו קבוצות הורים וקבוצת מטפלות ממעונות ביישוב. הקבוצות הונחו ע"י פסיכולוגית התפתחותית ומרפאה בעיסוק שעברו הכשרה.

תוצאות ומסקנות

1. ההורים והמטפלות הביעו שביעות רצון רבה מהקבוצה, דבר שבא לידי ביטוי בהיעדרות נמוכה ביותר.
2. תמות מרכזיות שעלו בסיכום:
  - הקבוצה כמגבירה תחושת שייכות ומעצימה את המשתתפים.
  - התהליך הקבוצתי כמגביר תחושת מסוגלות הורית ומקצועיות בעבודה.
  - הקבוצה כמאפשרת מענה רחב להתמודדויות כהורה, כמטפלת, וכאדם.
  - ניכרה הנאה מהלמידה, תחושת סיפוק והערכה עצמית.
  - הקבוצה פתחה מרחב חשיבה שסייע להורים ולמטפלות להבין טוב יותר את הילדים ובהתאם לדעת כיצד לפעול.
  - פחתו מצבי חוסר האונים של הדמויות הטיפוליות ודווח על תחושה של חיבור טוב יותר אל הילדים.
3. דיווח על שיפור ביכולות הוויסות וההתנהגות של הילדים.
4. דיווח ממנהלות המעונות על רגישות רבה יותר של המטפלות לילדים, התורמת לפתרון קונפליקטים יומיומיים ומתן תגובות מותאמות יותר לצרכים התפתחותיים.
5. חשיבות השימוש בתוכניות מבוססות מחקר ותרומתן להפעלת התוכניות בקהילה.

I WANT HOME /'רוצה הביתה'

מציגות:

שירה בהריר, Shira Baharir - קלינאית תקשורת, 'טף לטף', קליניקה פרטית

חיה ויזל, Chaya Wiesel - אמא של חני

טלפון ומייל - שירה: 0504124259, avshira@gmail.com

טף לטף, רחוב סמטת אחיעזר I מודיעין עילית

חני, 8:0, מאובחנת עם ASD בתפקוד נמוך ולמדה בשנים האחרונות בגני התקשורת ב'טף לטף'. חני אינה מדברת ובמהלך השנים נעשו ניסיונות לשימוש בתת"ח אך אלו לא צלחו באופן עקבי. פריצת הדרך החלה כאשר התהדק המשולש של הורה-קלינאית-גננת. העבודה המשולשת כללה מפגשים אחת לשבועיים של אמא (חיה) - קלינאית ושיבות קבועות ויזומות של קלינאית-גננת/צוות חינוכי (כולל סייעות וכן צוות פרא-רפואי נוסף).

אט אט החל תהליך של בניית אמון ויצירת קשר ביני (קלינאית התקשורת) לבין חיה (האם) אשר אפשר העברה של יכולות תקשורתיות שבאו לידי ביטוי בגן, גם לבית. המפגשים כללו בין היתר טיפול של חיה בחני באופן אקטיבי ובכך עודד את חיה לבצע העברה גם לבית ואף ביקור שלי, הקלינאית בביתה של חני בכדי לבצע חשיבה משותפת עם הוריה של חני לגבי ייעול העבודה עם התת"ח בבית.

בגן, כללו המפגשים בין הקלינאית לגננת/צוות חינוכי חשיבה משותפת לגבי התקדמות הילדים ושיפור או ייעול שיש לבצע. בנוסף, תכננו מידי שבוע את מהלך היום בגן באופן שיאפשר שימוש אינטנסיבי של הילדים בתת"ח. זאת ועוד, רוב הזמן טיפלתי בילדים בתוך הגן באופן שיאפשר למידה של הצוות את השימוש בpecs - שיטת העבודה העיקרית בגן וכן הדרכתי את הצוות בזמן העבודה עם הילדים. עבודת צוות הדוקה מעין זו הייתה ללא ספק הדבר אשר אפשר התקדמות רבה בקרב ילדי הגן ואף העברה אל הבית.

בהרצאה, נדבר יחד, האם והקלינאית על התהליך העקבי והמתמשך בגן ובבית של הטמעת השימוש בתת"ח באופן יומיומי ואינטנסיבי והשפעת השימוש על תפקודיה הרגשיים, החושיים, השפתיים ועוד כמו גם על סביבתה הקרובה מתוך רצון ותקווה שאנשי מקצוע נוספים יושפעו מדרך עבודה זו.